

Urszula Woźniak

Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości w Krakowie

W poszukiwaniu sensu zdarzeń za pośrednictwem świata filmu z perspektywy poznawczo-narracyjnej

Wprowadzenie

Niewątpliwie jednym ze zjawisk, które odróżnia współczesność od poprzednich dekad, jest wszechobecność i powszechna dostępność mediów, które tym samym umożliwiają zaspokojenie różnego rodzaju potrzeb człowieka, tj. kontaktu z innymi, dostępu do informacji czy przynależności. Historie zawarte w przekazach medialnych w znacznej mierze wyznaczają sposób postrzegania zarówno własnej osoby, jak i otoczenia społecznego. Jednocześnie możliwy staje się dla jednostki udział w zdarzeniach, które w codziennym życiu nie są przez nią doświadczane (Thompson 2009). Ta swoista niedostępność może wynikać z dwóch powodów: pierwszy, świat przedstawiony jest odległy fizycznie lub społecznie od codzienności, drugi, historie mogą dotyczyć zdarzeń niepożądanych, tj. choroby, śmierci czy zerwania ważnych więzi, które jednocześnie stanowią nieuchronny aspekt każdej egzystencji. Zatem konfrontacja z tymi „trudnymi tematami” wywołuje u odbiorcy refleksję pozwalającą odnieść się do własnego życia poprzez poszukiwanie odpowiedzi: jak radzić sobie z różnego rodzaju trudnościami wynikającymi np. z relacji społecznych czy przeżywanych kryzysów. Jednocześnie treść zawarta w przekazie może sprowokować odbiorcę do podjęcia ważnych, egzystencjalnych kwestii dotyczących własnej tożsamości, sensu życia i systemu wartości. Wszystkie te trzy aspekty są ściśle powiązane, ale potrzeba sensu w kontekście wydaje się nadrzędna i kluczowa dla funkcjonowania człowieka.

Procesy identyfikacji i przemieszczania (*transportation*) w kontekście koncepcji Ja

Jednym z podstawowych zagadnień psychologii mediów jest próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób media wpływają na postawy i obraz świata odbiorców. Wśród różnych propozycji teoretycznych na szczególną uwagę zasługują koncepcje identyfikacji, przemieszczania się w fikcyjną rzeczywistość, przy jednoczesnym uwzględnieniu konsekwencji tych procesów dla obrazu własnej osoby oraz wiedzy o otaczającej rzeczywistości. Tytuł opracowania „Jesteś tym, kogo oglądasz: efekty identyfikacji i przemieszczania wobec czasowej koncepcji Ja” wydaje się przesądzać

o kierunku analiz. Według Marca Sestira i Melanie C. Green (2010) identyfikacja jest konceptualizowana na dwa sposoby: jako inklinacja odbiorcy wobec wybranej postaci (Cohen 2001: tamże) jak również jako postrzegane podobieństwo (Hoffner, Cantor 1991: tamże). Według innej definicji, identyfikacja jest procesem, w którym odbiorca zastępuje niejako bohatera opowieści i reaguje na sytuacje i zdarzenia w typowy dla siebie sposób (Horton, Wohl 1956; Rosengren, Windahl 1972: tamże). Proces autoidentyfikacji (*self identification*) polega na tym, że odbiorca przypisuje sobie taką samą cechę, która charakteryzuje również obecną w narracji postać. Szczególnie duże podobieństwo występowało u dzieci, które dokonywały samopisu niezwykle zbliżonego do charakterystyki wybranej postaci, zatem występujący proces identyfikacji był niezwykle w sąsiadujących wydarzeniach silny (Sestir, Green 2010). Jednocześnie literatura przedmiotu nie dostarcza jednoznacznych rozstrzygnięć w oparciu o dane eksperymentalne, które przesądzałyby o kierunku zależności. W tym kontekście pojawia się pytanie: co stanowi genezę procesu? Czy identyfikacja wynika z postrzeganego podobieństwa do postaci, czy też obcowanie z bohaterem opowieści prowadzi do uświadomienia sobie pewnych cech przez odbiorcę? Jeżeli założymy drugą możliwość, to przekaz medialny może być ważnym narzędziem umożliwiającym poznanie Ja.

Drugie zagadnienie podjęte przez Sestir i Green (2010) dotyczy procesów immersyjnych. Przeniesienie (*transportation*) jest definiowane jako stan poznawczego, emocjonalnego i wyobraźniowego zanurzenia w świecie fikcji. Globalne przeniesienie jest porównywane do doświadczenia *flow* opisywanego przez Mihály Csíkszentmihályiego (2005), które polega na ścisłym ukierunkowaniu uwagi, przy jednoczesnym pominięciu bodźców niezwiązanych z wykonywaną czynnością.

Funkcja procesu przeniesienia nie ogranicza się tylko do wymiaru rozrywki i przyjemności oraz chwilowego oddalenia się od „tu i teraz”, ale może silnie oddziaływać na sferę poznawczą i emocjonalną, ponieważ interpretacja informacji dokonuje się za pośrednictwem peryferycznego systemu przetwarzania. Zatem procesy wnioskowania odpowiadające za racjonalne, oparte na wnikliwej analizie informacji oraz zależnościach przyczynowo-skutkowych są wyraźnie osłabione (Cacioppo 1985, za: Doliński 2003). W konsekwencji przeniesienie jest ważnym moderatorem wpływu opowieści na postawy. Im bardziej odbiorca staje się uczestnikiem świata opowiadanego i zdarzenia stają się dla niego realne, tym bardziej angażuje się poznawczo i emocjonalnie, co nie pozostaje bez wpływu na obraz siebie oraz otaczającej rzeczywistości.

Koncepcja relacji paraspołecznych

Od ponad pół wieku pierwotnie na gruncie psychologii społecznej, a później w obszarze teorii komunikacji jest rozwijana koncepcja relacji paraspołecznych. Istotą tego zjawiska jest poczucie silnej więzi z nieosiągalną lub fikcyjną postacią ze świata mediów. Przedrostek „para” występuje w nazwie tej relacji, ponieważ nie dochodzi do interakcji między dwoma komunikującymi się podmiotami. Z jednej strony jest widz, a z drugiej strony „szklanego ekranu” wizerunek postaci, który w oczywisty sposób staje się katalizatorem reakcji emocjonalnych oraz poznawczych

odbiorcy (Greenwood 2008). Pierwsza próba ujęcia problemu została podjęta przez Horton Wohl (1956, za: Giles 2002). Podstawowym przedmiotem zainteresowań badaczy była istota interakcji między użytkownikiem mediów a osobami występującymi w mediach (*media figures*) takimi jak aktorzy, prezenterzy, celebryci. W oparciu o przeprowadzone analizy stwierdzili, że relacje paraspołeczne stanowią integralną część aktywności społecznej użytkownika mediów. W związku z tym jednostka funkcjonuje tak samo jak w typowych interakcjach, wykazując określony poziom zaangażowania emocjonalno-poznawczego, które pozwala zarówno uczestniczyć w życiu partnera interakcji, jak również w pewnym stopniu przewidywać jego zachowania.

Badania brytyjskiej publiczności oper mydlanych potwierdziły wcześniejsze rozstrzygnięcia. Konstruktor relacji paraspołecznych został zdefiniowany za pośrednictwem dwóch funkcji: koleżeństwa (*companionship*) i identyfikacji. Bohaterowie tego typu produkcji często wykazują wysoki stopień podobieństwa do widzów, którzy wykorzystują przedstawione sytuacje i zdarzenia do wyjaśniania faktów z własnego życia (McQuail 1972, w: Giles 2002).

Kolejne analizy wykorzystujące narzędzia psychometryczne wykazały liczne zależności pomiędzy relacjami paraspołecznymi a tendencją do oceniania postaci fikcyjnych na podstawie prostych kryteriów oraz ilością czasu spędzanego przed telewizorem (Rubin 1985; Gleich 1997, w: Giles 2002). Aspekt czasowy mógłby wskazywać na skłonność szczególnie zaangażowanych odbiorców do substytucji realnych związków relacjami paraspołecznymi, jednak teza ta nie znalazła potwierdzenia w danych zebranych na podstawie obszernych badań prowadzonych wśród szwedzkich adolescentów (Rosengren, Windahl, Hakansson, Johnsson-Smaragdi 1976, w: Giles 2002: 281). Do podobnych wniosków doszli inni badacze (Kanazawa 2002; Perse i Rubin 1990; Tsao 1996, za: Eyal i Cohen 2006) wskazując na możliwości zaspokojenia tych samych potrzeb, które zaspakajane są przez tradycyjne grupy, takie jak: przynależności, uczenia się jak również przyjemności wynikającej z przebywania w towarzystwie innych ludzi.

Koenig i Leksan (1985, tamże) próbowali określić stopień bliskości między widzom a ulubioną postacią. Okazało się, że postać telewizyjna jest na dalszej pozycji niż przyjaciel, ale zdecydowanie bliższej niż przypadkowy znajomy. Według Newton i Buck (1985, za: Eyal i Cohen 2006) rzeczywistość mediów może być postrzegana jako znaczący „inny”, stanowiąc tym samym element świata społecznego jednostki, przy jednoczesnej świadomości ograniczeń funkcji społeczno-emocjonalnych w porównaniu do bliskich znajomych lub rodziny.

Również liczne badania wskazują na realne konsekwencje społecznie „nierealnych” relacji, szczególnie pod względem wzmocnienia efektów komunikacji perswazyjnej poprzez wykorzystywanie osób znanych z mediów do nagłaśniania ważnych problemów społecznych. Dlatego też elementy edukacyjne coraz częściej pojawiają się w popularnych serialach i formatach rozrywkowych (Basil 1996; Brown i in. 2003, tamże). Według ostatnich badań interakcje paraspołeczne mogą zmieniać postawy wobec homoseksualizmu (Schiappa, Gregg i Hewes 2005: 504).

Przytoczone badania nawiązują do teorii kultury Gerbnera (1986), zgodnie z którą obrazy symboliczne tworzą w umyśle odbiorcy reprezentację rzeczywistości

społecznej, zatem jego postawy i zachowania stanowią pochodną dostępnych schematów poznawczych. W myśl teorii ludzie nałogowo oglądający telewizję i opierający swoją wiedzę o świecie wyłącznie na tej podstawie dysponują wyraźnie zniekształconym obrazem rzeczywistości, szczególnie w zakresie postrzegania zjawisk społecznych (rozpowszechnienie patologii społecznych), relacji interpersonalnych czy funkcjonowania instytucji publicznych. W konsekwencji zainplantowany obraz świata wywołuje przesadne poczucie zagrożenia i niepewności.

Zgodnie z poprzednimi rozstrzygnięciami relacja paraspołeczna implikuje istnienie związku emocjonalnego odbiorcy z postacią fikcyjną. Ulubiony bohater staje się bliską osobą i zarazem częścią świata społecznego widza, dlatego zniknięcie ulubionej postaci z ekranu prawdopodobnie nie pozostanie bez wpływu na osobę zaangażowaną w tę asymetryczną relację. W opracowaniu o znamienym tytule *Kiedy dobrzy Przyjaciele mówią żegnaj: studium paraspołecznego rozstania* (Eyal i Cohen 2006) analizują psychospołeczne konsekwencje zakończenia serialu *Przyjaciele*. W badaniach przeprowadzonych po zakończeniu emisji ostatniej serii wzięli udział fani tego serialu. Zgodnie z przewidywaniami uczucia smutku i dyskomfortu towarzyszyły osobom szczególnie związanym z konkretną postacią. Wśród czynników wyjaśniających reakcję na „paraspołeczne” rozstanie oprócz siły przywiązania do postaci istotną rolę odegrały takie zmienne, jak: globalne zaangażowanie w serial, atrakcyjność ulubionej postaci oraz samotność uczestnika. Ogólnie badacze odnotowali stosunkowo niski poziom reakcji na zakończenie relacji paraspołecznej przy jednocześnie wysokich wskaźnikach relacji paraspołecznej, zatem należałoby oczekiwać takiego samego kierunku zależności. Okazało się jednak, że poziom doświadczanego stresu i dyskomfortu był znacząco niższy niż w sytuacji zerwania bliskiej przyjaźni lub relacji romantycznej. Według badaczy te pozornie sprzeczne wyniki potwierdzają teorię Koenig i Leksan (1985, za: Eyal, Cohen 2006), która zakłada, że relacje z przyjaciółmi z ekranu są znacznie bliższe niż te z przypadkowymi znajomymi, ale zdecydowanie też odbiegają od bliskich więzi łączących odbiorcę z „realnymi” przyjaciółmi i członkami rodziny. Zatem jest to kolejny argument osłabiający obawy dotyczące zaniku bliskich, tradycyjnych relacji społecznych na rzecz jednostronnej fascynacji postaciami wirtualnymi.

Narracja jako proces konstruowania reprezentacji poznawczych

Opowiadanie historii jest naturalnym sposobem komunikowania się ludzi i stanowi zarazem konieczny warunek zrozumienia świata. Zawarte w mitach, legendach i innych opowieściach historie, umożliwiały nadawanie sensu i przyjęcie pewnego dystansu wobec rzeczywistości (Oleś 2005). Według Trzebińskiego (2002) „zrozumienie czegoś” dokonuje się za pośrednictwem historii i oznacza odzwierciedlenie, czyli stworzenie poznawczej reprezentacji w umyśle, przy czym według Neisera (1967, za: Trzebiński 2002) proces rozumienia ma charakter konstrukcyjny, a nie reprodukcyjny. W przyjętą perspektywę poznawczą wpisuje się wspomniana teoria kulturywacji Gerbnera (1986), w której silnie jest zaakcentowany proces tworzenia reprezentacji świata społecznego w umyśle. Narracja jest podstawową formą rozumienia rzeczywistości, brak możliwości nadawania struktury doświadczeniom w wyraźny sposób

zakłóca funkcjonowanie jednostki. Interpretacja rzeczywistości dokonuje się za pośrednictwem uniwersalnych schematów narracyjnych dotyczących określonych sfer świata, tj. życia rodzinnego i towarzyskiego, zawodowego czy politycznego tworzy tzw. dramaturgiczny model. „Schemat określonej sfery życia modeluje:

1. Bohaterów historii dziejącej się w tej sferze.
2. Ich wartości, czyli pozytywne i negatywne dla bohaterów stany tej sfery świata, również stany hipotetyczne. Ponadto schemat narracyjny może wprost modelować repertuary głównych intencji tych bohaterów oraz towarzyszące tym intencjom plany realizacji.
3. Możliwe komplikacje towarzyszące w realizacji tych intencji i planów.
4. Uwarunkowania i szanse przezwyciężenia trudności i realizacji intencji (Trzebiński 2002: 95).

Wszystkie wymienione komponenty są obecne w opowieściach medialnych, zatem losy fikcyjnej postaci stanowią ważny asumpt dla reprezentacji rzeczywistości społecznej, jak również mogą nadawać spójność i sensowność własnym doświadczeniom. Wszechobecność i dostępność opowieści trafnie oddaje wypowiedź Sartre'a: „Człowiek jest zawsze opowiadającym opowieści, żyje otoczony zarówno swoimi opowieściami, jak opowieściami innych ludzi, widzi wszystko, co mu się przydarza w kategoriach tych opowieści i stara się przeżywać swoje życie tak jakby je opowiadał” (Sartre 1957, za: Trzebiński 2002).

***Homo dialogicus* koncepcja podmiotu polifonicznego**

Obecna na gruncie językoznawstwa idea podmiotu polifonicznego została podjęta przez psychologię w kontekście rozważań dotyczących tożsamości jednostki. „Na podobieństwo dialogów społecznych polifoniczny podmiot dysponuje własnością pozwalającą na dialog z samym sobą, a dokładnie między różnymi punktami widzenia” (Oleś 2009: 217). W konwencji możliwe jest opowiadanie tej samej historii na różne sposoby, przyjmując różne punkty widzenia nazywane przez Hermansa (1996, za: Oleś 2009) tzw. pozycjami Ja. Ten wewnętrzny dialog może zawierać zarówno pochwały, wskazówki, napomnienia, jak również umożliwia udzielanie odpowiedzi osobom publicznym oraz nieobecnym w danym momencie członkom rodziny czy znajomym. We wszystkich przypadkach istnieje wyobrażony partner konwersacji. Podstawową funkcją autonarracji jest konsolidacja niespójnych doświadczeń, nadawanie sensu zdarzeniom oraz tworzenie nastawień wobec otaczającego świata i samego siebie. „Dialogowe Ja rozumiane jest jako dialogiczna organizacja względnie autonomicznych pozycji Ja, obdarzonych głosem i splecionych we wzajemnych relacjach na podobieństwo relacji społecznych” (Hermans 2003: 219). Według autora tożsamość obejmuje trzy podstawowe cechy definicyjne: poczucie ciągłości, podmiotowość obejmującą intencjonalność oraz autorefleksję. Ta ostatnia cecha powstaje dzięki dostrzeżeniu: różnicy między sobą a „innymi” oraz związku między własnym działaniem a jego skutkami. W tym kontekście dialogiczność odgrywa ważną rolę w procesie konstruowania tożsamości, ponieważ umożliwia określenie granic między Ja i nie Ja oraz własnych cech definicyjnych. Jednocześnie zidentyfikowanie różnych fragmentów pozwala zaplanować kolejne działania,

które w konsekwencji definiują tożsamość, zatem, parafrazując klasyczną definicję Arystotelesa, człowiek staje się tym, co robi najczęściej.

Koncepcja społecznie nasyconego Ja

Na gruncie teorii socjologicznej Gergen (2009) zaproponował koncepcję tożsamości w opozycji do klasycznych ujęć psychologicznych zakładających pewną statyczność oraz ciągłość jako niezbędne atrybuty tego pojęcia. W swoich rozważaniach dokonał analizy zmian kulturowych pod kątem gwałtownego wzrostu ilościowego relacji jednostki w porównaniu z poprzednimi stuleciami, kiedy liczba relacji łączących jednostkę z innymi była stosunkowo niewielka i stała, podlegająca jedynie zmianom wynikającym z narodzin lub śmierci, a nie z faktu przemieszczania się między miejscami zamieszkania. Intensywny rozwój w XIX i XX wieku środków transportu i komunikacji zwiększył „potencjał relacyjności”. Również rozpowszechnienie mediów tradycyjnych, takich jak: radio, telewizja, film spowodowało poszerzenie zakresu i zwiększenie różnorodności interakcji. W tym kontekście zasadne wydaje się pytanie o kryteria realności i wartości relacji interpersonalnych pozbawionych kontaktu fizycznego oraz kluczowego wymiaru wymiany w kategoriach „daję i biorę”, który stanowi o istocie wzajemnych powiązań między uczestnikami interakcji. Jednak z badań socjologicznych i psychologicznych wynika, że „każda nabywana od innych jaźń może wnieść swój wkład w wewnętrzne dialogi i prywatne dyskusje, które prowadzimy sami ze sobą na temat wszelkiego rodzaju osób, wydarzeń i problemów” (Gergen 2009: 103). Różne jaźnie mogą być zapożyczone z różnych źródeł, zarówno od członków rodziny, przyjaciół, realnych osób rozpoznawalnych w przekazach medialnych, jak również od postaci fikcyjnych bohaterów różnego rodzaju opowieści, takich jak: Shrek, Lord Vader czy Rachel z serialu *Przyjaciele*. Jakie konsekwencje wynikają z tego rodzaju identyfikacji prowadzących nieuchronnie do „zaludnienia Ja”. Według Hezela Marcusa, Pauli Nurius (1986, za: Gergen 2009) potencjalne jaźnie to „wielorakie wyobrażenia, jakie ludzie mają na temat tego, kim mogliby, chcieliby lub też boją się zostać” (Gergen 2009: 105). Zatem pełnią rolę nie tylko wyimaginowanych rozmówców czy obiektów kontemplacji, ale stanowią często wzorce postępowania decydujące o istotnych dla jednostki wartościach. Inną, ważną konsekwencją jest lepsze rozumienie zjawisk społecznych oraz przyswojenie wzorców zachowań umożliwiających radzenie sobie w trudnych sytuacjach interpersonalnych, związanych z życiem zawodowym lub prywatnym. Wiedza proceduralna staje się stosunkowo łatwo dostępna poprzez identyfikację z bohaterami narracji medialnych. Jednak inkorporacja rozmaitych jaźni wiąże się z nieuchronnością włączenia do własnej tożsamości nowych celów i wartości, których mnogość i brak wewnętrznej spójności prowadzić może do stanu permanentnej frustracji i dezorientacji.

Aplikacja wybranych koncepcji teoretycznych do analizy fabuły filmowej

Zgodnie z wcześniejszymi rozważaniami każda opowieść, również filmowa, oprócz gratyfikacji hedonistycznych wykazuje pewien potencjał wpływu na cele

i wartości, poprzez proces tworzenia symbolicznych reprezentacji. W tym kontekście mechanizmy identyfikacji oraz relacji paraspołecznych pełnią kluczową rolę dla procesów uwagi, które stanowią konieczny warunek dla zapoznania się z opowieścią. Dopiero wtedy zgodnie z rozstrzygnięciami psychologii i teorii narracyjnej jest możliwe wyjaśnianie przyczyn wydarzeń oraz odniesienia historii do własnego życia. Niezależnie od stopnia trafności psychologicznych rozstrzygnięć film może stanowić asumpt do pojawienia się postawy otwartości i ciekawości, która może ograniczać różnego rodzaju automatyzmy i stereotypy w zakresie myślenia i postrzegania samego siebie oraz otoczenia społecznego.

Na przykładzie filmu przeznaczanego dla dzieci i młodzieży *Karate Kid* z 1984 roku postaram się wykazać możliwości aplikacji wcześniejszych rozważań teoretycznych. Głównym bohaterem jest Daniel, chłopiec w wieku szkolnym, odrzucony przez środowisko rówieśnicze. W pewnym momencie postanawia zapisać się na treningi karate. Spotyka mistrza, który nie przejawia oczekiwanych i typowych dla mistrza sztuk walki atrybutów. Kolejne zaskoczenie wzbudza brak typowych treningów rozwijających sprawność fizyczną. Natomiast Daniel całymi dniami na polecenie swojego nauczyciela wykonuje szereg monottonnych codziennych czynności, np. mycie podłogi, co oczywiście powoduje u bohatera rozczarowanie, poczucie bezsensu, a w końcu bunt. W dalszej części filmu okazuje się, że te niepozorne i powtarzalne ruchy stanowiły niezbędną podstawę dla kształtowania konkretnych technik walki, ale przede wszystkim była to dla adepta prawdziwa próba charakteru. Fabuła opiera się na przezwyciężaniu kolejnych trudności i kończy się pozytywną przemianą bohatera.

Zgodnie z opisaną wcześniej strukturą schematu narracyjnego występują wszystkie komponenty. Postać bohatera, która przyciąga uwagę młodego odbiorcy ze względu na podobieństwo w zakresie przeżywanych emocji, umożliwia tym samym proces identyfikacji oraz nawiązanie relacji paraspołecznej. Również konieczność ciągłej konfrontacji z trudnościami oraz pozytywne zakończenie pozwala odbiorcy na poszukiwanie zależności przyczynowo-skutkowych, które umożliwiają osiągnięcie spójnej i zrozumiałej wizji świata. W nawiązaniu do teorii nasyconego Ja (Gertner 2009) każda z postaci filmu może stanowić fragment chwilowego Ja, który reprezentuje określone cele i wartości. Zgodnie z założeniami o dialogicznej tożsamości (Oleś 2009) odbiorca, będzie podejmował konwersację z wyobrażonym partnerem i uzgadniał znaczenie różnych sytuacji.

Przyjmując perspektywę analizy jakościowej treści fabuły, na uwagę zasługuje problem nudy i zmęczenia wynikających z monotonii i konieczności powtarzania tych samych czynności. W kontekście tej konkretnej opowieści znaczenia nabierają takie cechy jak: wytrwałość i cierpliwość, które jak się później okazuje stanowią warunek konieczny dla osiągnięcia doskonałości. Drugi aspekt stanowi umiejętność powstrzymania impulsywności, która według Rollo Maya (1995) przesądza o prawdziwym człowieczeństwie znajdującym swój wyraz właśnie w przestrzeni między bodźcem a reakcją. Kolejny kontekst wyznacza relacja mistrz i uczeń, której podstawę stanowi bezgraniczne zaufanie. Tylko w tej sytuacji możliwa staje się praktyka pozbawiona racjonalnych podstaw i wizji celu, czyli zupełnie odwrotnie niż w klasycznych teoriach motywacji, kiedy świadomość celu wyznacza sens podjęcia

działania. Jest to oczywiście również ilustracja wpływu autorytetu. Również możliwe jest wykorzystanie metafory wędrówki, w odniesieniu do przebiegu zdarzeń. Zgodnie z tą metaforą pojawiające się problemy i trudności stanowią jednocześnie okoliczności stwarzane przez różnych ludzi i sytuacje, które prowadzą do osiągnięcia osobistego potencjału.

Zakładając, że publiczność filmu stanowią dzieci i młodzież, zdają sobie sprawę, że zaproponowany sposób interpretacji może okazać się dla tej grupy wiekowej zupełnie nieadekwatny i niedostępny, ale wspólne oglądanie filmu z osobą znaczącą może w istotny sposób zmienić percepcję filmu. Podjęcie dyskusji odsłaniającej kolejne przestrzenie znaczeń może wykazywać istotny wpływ na system wartości widza i orientację w rzeczywistości społecznej.

Podsumowanie

Wybrane podejścia teoretyczne przybliżają problematykę relacji między odbiorcą a przekazem medialnym, przy szczególnym uwzględnieniu mechanizmów oddziaływania opowieści filmowych. Zatem opis i wyjaśnienie kwestii potencjalnego wpływu umożliwia aplikację wiedzy dla praktycznych zastosowań w różnorodnych obszarach takich jak: edukacja, terapia, profilaktyka zorientowanych na poprawę jakości życia jednostki.

Omówione koncepcje wywodzące się zarówno z psychologii mediów, jak również z teorii poznawczych i narracyjnych ujmujących funkcjonowanie człowieka w różnych sferach życia, wyznaczają szeroki obszar interpretacji uzyskanych wyników. Jednocześnie ciągły rozwój technologii teleinformatycznych i komunikacyjnych powoduje obecność postaci fikcyjnych i różnych narracji w innych mediach. W związku z tym otwierają się nowe perspektywy badawcze, zarówno w kontekście nowych problemów jak i możliwości stworzenia narzędzi badawczych, przybliżających funkcjonowanie człowieka w świecie informacji. Z drugiej strony analiza procesów: identyfikacji, relacji paraspołecznych w odniesieniu do perspektywy narracyjno-poznawczej inspirowane podjęciem kolejnych pytań i problemów wymagających dalszej eksploracji.

Bibliografia i filmografia

- Avildsen John G. 1984. *Karate Kid*. Columbia Pictures.
- Csikszentmihályi Mihály. 2005. *Przeptyw. Psychologia optymalnego doświadczenia*. M. Wajda-Kacmajor (przeł.). Taszów.
- Doliński Dariusz. 2003. *Psychologiczne mechanizmy reklamy*. Gdańsk.
- Eyal Keren, Cohen J. 2006. "When Good Friends Say Goodbye: A Parasocial Breakup Study". *Journal of Broadcasting e-Electronic Media* 50(3). 502–523.
- Gerbner George, Gross L., Morgan M., Signorielli N. 1986. Living with television: The dynamics of the cultivation process. W *Perspectives on media media effects*. J. Bryant, D. Zillman (eds.). New York. 17–40.
- Gergen Kenneth J. 2009. *Nasycone Ja. Dylematy tożsamości w życiu współczesnym*. M. Marody (przeł.). Warszawa. 502–523.

- Giles David C. 2002. "Parasocial Interaction: A review of the literature and a model for future research". *Mediapyschology* 4. 279–305.
- Greenwood Dara. 2008. "Television as escape from self: Psychological predictors of media involvement". *Personality and Individual Differences*, Vol. 44. 414–424.
- May Rollo. 1995. O istocie człowieka – szkice z psychologii egzystencjalnej. M. Moryń, Z. Wiese (przeł.). Poznań.
- Oleś Piotr K. 2005. Wprowadzenie do psychologii osobowości. Warszawa.
- Oleś Piotr K. 2009. Dialogowość wewnętrzna jako właściwość człowieka. W *Nowe idee w psychologii*. J. Koziński (red.). Gdańsk. 216–235.
- Thompson John B. 2006. Media i nowoczesność. Społeczna teoria mediów. I. Mielnik (przeł.). Wrocław.
- Trzebiński Jerzy (red.). 2002. Narracja jako sposób rozumienia świata. Gdańsk.
- Sestir Marc, M.C. Green. 2010. "You are who you watch: Identification and transportation effects on temporary self-concept". *Social Influence* 5 (4). 272–288.

Streszczenie

Celem opracowania jest przybliżenie teorii wyjaśniających kwestię oddziaływania filmu na procesy rozumienia zarówno własnych postaw i zachowań, jak i otoczenia społecznego. Obszar podjętych poszukiwań wyznaczają teorie z zakresu: psychologii mediów oraz wywodzące się z paradygmatu poznawczo-narracyjnego. Omówione zostały koncepcje: identyfikacji, relacji paraspołecznych oraz kluczowe rozstrzygnięcia w zakresie znaczenia procesów narracyjnych dla tożsamości jednostki.

Searching for the Sense of Events Using the World of Film from the Cognitive-Narrative Perspective

Abstract

The purpose of the paper is to discuss some theories that explain the issue of the impact of the film on the processes of understanding both own attitudes and behavior as well as the social environment. The area of research is determined by theories in the field of media psychology and derived from the cognitive-narrative paradigm. The following concepts are discussed: identification, parasocial relationship and key decisions on the importance of narrative processes for the identity of the individual.

Słowa kluczowe: identyfikacja, relacja parasocjalna, transport, identyfikacja, samopoznanie

Keywords: identification, parasocial relation, transportation, identity, self-concept

Urszula Woźniak – psycholog, wykładowca w Wyższej Szkole Zarządzania i Bankowości w Krakowie. Zainteresowania naukowe obejmują problematykę aplikacji teorii i badań psychologicznych do dziedzin z obszaru komunikacji społecznej, zarządzania i medioznawstwa.